

N:o 6.

Ank. till Riksd. kansli den 9 febr. 1893, kl. 12 midd.

*Lagutskottets utlåtande, i anledning af väckta motioner om ändring
i vissa delar af värnpligtslagen.*

Ändringar i gällande värnpligtslag hafva vid innevarande riksdag föreslagits i fyra särskilda, af vederbörande kammare till lagutskottet hänvisade motioner, hvilka afgifvits, inom Första Kammaren af herr *von Hedenberg*, n:o 6, samt inom Andra Kammaren af herr *E. Svensson* n:is 42, 43, och af herr *Palm*, n:o 33.

Herr *von Hedenberg* föreslår i sin motion, att Riksdagen för sin del beslutar åt nedanskrifna paragrafer i värnpligtslagen gifva följande lydelse:

§ 25.

1. I flottan inskrifvas:

dels

a) de å sjömanshus inskrifna värnpligtige, som minst tolf månader varit i tjänst ombord å sjögående fartyg, samt

b) de som hafva anställning vid lots- och fyrinrättningarna med lifräddningsanstalterna,

dels ock derutöfver det antal värnpligtige, som Konungen pröfvar behöfligt.

2. Alla värnpligtige, som icke blifvit inskrifna i flottan, äro underkastade inskrifning i hären.

§ 27.

Värnpliktig är, sedan han blifvit inskrifven, skyldig att för sin utbildning tjänstgöra under fredstid nittio dagar, hvilken tjänstgöring skall fullgöras vid flottan samt vid rytteriet under det första året, men vid öfriga vapenslag under två år med sextioåtta dagar under det första året och tjugutvå dagar under det derpå följande.

§ 34.

1. Den, som innehaft anställning vid härens eller flottans stam eller vid härens eller flottans reserv under sammanlagdt minst två år, anses hafva fullgjort sin beväringsofning, men skall efter afgången från sagda anställning, så länge han i följd af sin värnpligt qvarstår i beväringen, tillhöra dess första uppbåd.

2. Den, som under minst två år varit inskrifven såsom studerande vid universitet eller annan statens högskola, äfvensom den, som vid någon af rikets navigationsskolor, efter i sådan skola genomgången kurs, aflagt examen, tillhör likaledes första uppbådet under hela sin tjänstetid i beväringen.

Herr *Svensson* har i sina båda motioner upptagit herr von Hedenbergs i en motion framställda förslag, i det att motionen n:o 42 afser enahanda tillägg till 2 mom. i 34 § värnpligtslagen, som herr von Hedenberg förordat, medan i den med n:o 43 betecknade motionen påyrkas samma ändring af 25 och 27 §§ värnpligtslagen som i den sistnämndes motion.

Den tredje motionären, herr *Palm*, med hvilken instämt herrar grefve Hugo E. Hamilton, O. Anderson, Aug. Pettersson, O. Olson, Beckman och Thermænius, hemställer: att Riksdagen må i skrifvelse till Konungen anhålla, att Konungen må taga under öfvervägande, huru vida icke de böter, som ådömas enligt gällande värnpligtslag, må vid bristande tillgång, i stället för att förvandlas enligt allmän lag, aftjenas genom viss ökning af den tid, under hvilken den bötfälde skall undergå vapenöfning, samt, derest sådant lämpligen finnes kunna ske, derom inkomma med förslag till Riksdagen.

De lagrum, deri herrar von Hedenberg och Svensson påyrka ändring, hafva erhållit sin nuvarande affattning, 25 § genom lagen den 22 maj 1891 samt 27 och 34 §§ genom lagen den 2 december 1892, och ega följande lydelse:

§ 25.

1. I flottan inskrifvas:
 - a) å sjömanshus inskrifne värnpligtige, samt
 - b) de som hafva anställning vid lots- och fyrinrättningarna med lifräddningsanstalterna;
2. Dessutom skola till det antal, som Konungen pröfvar erforderligt, i flottan inskrifvas andra värnpligtige, som anses vara för flottan behöflige.
3. Alla värnpligtige, som icke blifvit inskrifna i flottan, äro underkastade inskrifning i hären.

§ 27.

1. Värnpliktig är, sedan han blifvit inskrifven, skyldig att för sin utbildning tjenstgöra under fredstid i nittio dagar, hvilken tjenstgöring skall fullgöras vid flottan samt vid rytteriet under det första året, men vid härens öfriga vapenslag under två år med sextioåtta dagar under det första året och tjugutvå under det derpå följande.

2. Från all öfning i fredstid befrias:

- a) de i § 25 mom. 1 b) omförmälde värnpligtige;
- b) värnpliktig, som styrker, att han vid ingången af det år, då han fyller tjuguetå år, antingen varit vid sjömanshus inskrifven minst fyra år och deraf under minst tolf månader haft anställning i utrikes sjöfart eller ock efter inskrifning å sjömanshus såsom eldare eller maskinist under minst ett år varit i dylik befattning använd, med skyldighet likväl att för åtnjutande af sådan befrielse tillhöra flottans reserv under hela sin värnpligtstid.

§ 34.

1. Den, som — — — — — första uppåd.

2. Den, som under minst två år varit inskrifven såsom studerande vid universitet eller annan statens högskola, tillhör likaledes första upp-
bådet under hela sin tienstetid i beväringen.

Vidare är stadgadt i § 73 mom. 1 i förordningen angående inskrifning och redovisning af värnpligtige samt deras tjenstgöring m. m. den 22 december 1892 att af värnpligtige, som icke tillhöra flottans reserv, skola till tredje klassen hänföras de af nästföregående års 3 klass, hvilka, jemlikt § 34 mom. 2 värnpligtslagen blifvit såsom högskoleelever för hela tienstetiden i beväringen hänförde till beväringens 1 uppbåd och hvilkas tienstetid i beväringen icke är ute. Af en jemförelse med § 127 mom. 2 samma förordning framgår nu att till högskoleelev hänförts elev i sjökaptens- eller öfvermaskinistklass vid navigationsskola.

Såsom af det ofvan anförda framgår, är det således i tre särskilda afseenden, som de båda motionärerna påyrka ändring i gällande värnpligtslag. Till en början vilja motionärerna begränsa antalet värnpligtige, hvilka tilldelas flottan, till dem bland de i sjömanshus inskrifna värnpligtige, som vid inträdet uti värnpligtsåldern minst tolf månader varit i tjenst ombord å sjögående fartyg. Om det nemligen, anför motionärerna, vore principiellt lika rätt och fördelaktigt, att den sjöfartsidkande värnpligtige må anses ega rättighet att under utöfning af sin tjenst vid fäderneslandets försvar bibehållas inom sitt särskilda yrke såsom sjöman, som det i allmänhet vore lämpligt att värnpligtige yrkesmän, så vidt möjligt, under sin krigstjenst, fördelades till sådant, som dem bäst passade, så vore det också nödigt att värnpligtslagen upptoge bindande bestämmelser, hvilka, på samma gång de bekräftade rätten för sjöfartsidkande värnpligtig att inskrivas vid flottan, begränsade antalet sådana värnpligtige till dem bland de i sjömanshus inskrifna, som vid inträdet uti värnpligtsåldern verkligen kunde anses vara sjömän.

Vidare afser motionärernas förslag upphäfvande af de i andra momentet i 27 § inrymda bestämmelser, enligt hvilka vissa värnpligtige äro från all öfning i fredstid befriade mot skyldighet i stället att under hela sin värnpligtstid tillhöra beväringens första uppbåd och flottans reserv. Till stöd för förslaget i denna del erinra motionärerna hufvudsakligen hurusom, sedan numera beväringens öfningar blifvit bestämda till nittio dagar, frågan om de vid flottan inskrifne värnpligtiges fredsöfningar inträd i ett väsentligen nytt skede. Nittio dagars öfningstid borde nemli-

gen vara tillräcklig för att bibringa de yrkesmän, som ega goda förutsättningar för det, hvartill de skola danas, någorlunda tillfredsställande skicklighet — eller i allmänhet sådan utbildning, som uppnås i stammens lägsta klass. Detta vore dock möjligt endast i det fall, att de värnpliktiga, som inskrifvas och öfvas, vore de bästa af sitt yrke — eller i allmänhet de, som vore att finna till icke ringa del just bland de *nu* från fredsöfning fritagna, hvilka, med bibehållande af bestämmelserna härom, till största delen aldrig kunde komma att deltaga i fäderneslandets försvär; ty det vore väl icke synnerligen vågadt att antaga, att ett blifvande krigs våldsamt och stora kostnad komme att bringa detsamma till afgörande så snart, att äfven den mest pligttrogne beväringssman, som vid kampens utbrott vore ute på oceanen eller i främmande land, icke hunne inställa sig. Och om han också komme tillstädes under krigets fortgång, vore det tyvärr troligt, att efter de förluster i materiel, som de första sammandrabbningarna åstadkommit, den återstående delen af flottans stridsmedel skulle kunna bemannas af de befintliga och redan stridsöfvade besättningarna. På denna grund kunde de ifrågavarande mest yrkesskickliga och således bästa elementens af sjöbeväringen fritagande från fredsöfningar mot skyldighet att under hela sin värnpligtstid tillhöra flottans reserv stämplas som en befrielse från att deltaga i den allmänna beväringen och vederlaget kallas illusoriskt.

Men vore detta omdöme riktigt, följde deraf, att just dessa, som nu vore fritagna från öfning, *företrädesvis* borde ingå i den till fredsöfning inkallade sjöbeväringssstyrkan — och detta så mycket hellre, som man måste vara beredd på att, i följd af sjövapnets natur såsom en främsta stridslinie, sjöbeväringens första årsklass också *först* komme att införas uti fartygens besättningar och vid minmaterielens utläggande eller klargöring, då åter bestämmelserna i afseende å årsklassernas ingående i härens stam torde afse annan ordning.

Genom det fritagande från fredsöfning, hvartill § 27 i värnpligtslagen nu berättigade, skulle derjente många värnpliktige befälhafvare och styrmän samt mycket maskinfolk *under krigstjänst* komma att användas vid flottans för dem främmande materiel, hvilkens beskaffenhet och egenomligheter de kanske aldrig tänkt sig. Olämpligheten och vådan deraf vore sådana, att det för en hvar måste vara tydligt, att bestämmelser, som kunde tillstädja dylikt, *icke* borde lemnas oförändrade.

Förslaget till ändring i 34 §:s 2 mom. afser slutligen att med värnpligtige, som under minst två år varit inskrifven såsom studerande vid universitet eller annan statens högskola, likställa värnpliktig, som vid någon af rikets navigationsskolor, efter i sådan skola genomgången kurs, aflagt examen; och anföra motionärerne såsom skäl för en dylik ändring hufvudsakligen följande. Enär medelåldern för dem, som erhålla befälhafvarebref eller aflägga maskinistexamen, kan anslås till omkring 26 år, och således många af dessa befälhafvare och maskinister tillhöra de äldre årsklasser, som äfven enligt senast fastställda värnpligtslag icke längre äro värnpligtiga vid flottan utan i stället tillhöra landstormen, kan man med stor sannolikhet förutse, att det vid mobilisering för sjökrigstjensten nödiga antalet värnpligtige befälhafvare och maskinister icke må kunna fyllas ens genom inkallande af alla de årsklasser, som enligt nu gällande värnpligtslag skulle tillhöra flottans bevarings första uppbåd. Ty äfven om det i rullorna öfver de värnpligtige upptagna antalet befälhafvare, styrmän och maskinister skulle vara tillräckligt för flottans behof af dylika yrkesmän, torde ändock brist komma att vid mobilisering uppstå, enär det, enligt § 43 värnpligtslagen, såsom laga förfall för inställelse till tjenstgöring under krigstid räknas att vara på utrikes resa stadd, och då, enligt under sistlidna år från sjömanshusen inkomna uppgifter å befälhafvare m. fl. mellan 20 och 35 års ålder, 83 procent af befälhafvarne, 71 procent af styrmännen och 62 procent af maskinisterna voro använda uti utrikes sjöfart.

För erhållande af befälhafvare- eller styrmansbref samt för berättigande att tjenstgöra såsom öfvermaskinist eller maskinist å ångfartyg erfordras att hafva aflagt motsvarande examina vid någon af rikets navigationsskolor (eller flottans underbefälsskolor). Det kunde icke anses obilligt att också de, som i dessa skolor erhållit kostnadsfri undervisning och aflagt examen, som berättigade till utöfvande af yrken, deraf godt förvärf för egen person och familj snart kunde erhållas, i ersättning därför ålades skyldighet af samma art som de uti ifrågavarande lagrum omförmälde studerande, hvilka i regeln först efter lång tid kunde draga motsvarande nytta af den kostnadsfria undervisning, de åtnjutit vid universitetet eller annan statens högskola.

Utskottet anser sig icke kunna gifva de framlagda förslagen sitt understöd. Utskottet måste nemligen finna det mindre välbetänkt att så kort tid efter det frågan om ordnandet af vårt lands försvar förevarit, på framställning af enskilde motionärer vidtaga någon ändring i de förhållanden, som värnpligtslagen har att reglera. Särskildt har det synts utskottet betänkligt att utan den allsidiga utredning, som i allmänhet allenast regeringen med de krafter, som stå densamma till buds, förmår gifva åt frågor af dylik art, förorda en så pass genomgripande förändring i bestående förhållanden, som den motionärernas förslag beträffande 25 och 27 §§ värnpligtslagen innebär. På sålunda anförda grunder får utskottet hemställa,

1:o att herrar von Hedenbergs och Svenssons motioner icke må af Riksdagen bifallas.

Vidkommande slutligen herr *Palms* motion anför bemälda motionär till stöd för sin framställning hufvudsakligen följande. Allmänt erkänt torde väl vara, att de korta frihetsstraffen utgjorde ett synnerligen otillfredsställande straffmedel; någon egentlig fångvård medgäfvde de icke, och i samma mån de talrikt förekommo, förlorade de i väsentlig mån egenkapen att verka afskräckande; på den förhårdade lagöfverträdaren hade de alls ingen verkan, för den mindre förhårdade eller mindre lättsinnige åter voro de ett allt för hårdt straff, i det de ofta i långt högre grad, än af hans förbrytelse föranleddes, medförde en för honom ödesdiger rubbning i hans ekonomiska förhållanden och fläckade hans sociala anseende. Insigten här af hade ock, som bekant, under senare år i hela den civiliserade världen framkallat en stark rörelse mot dessa straff, hvilka man önskade utbyta mot andra straffarter. Särskildt hade man i sådant hänseende framhållit det vilkorliga domfällandet, hvilket system redan vunnit insteg i åtskilliga utländska lagar och hvarom fråga varit å bane jemväl hos oss. Då frågan om lämpligheten af ett vilkorligt domfällande emellertid ännu i utlandet vore föremål för meningsskiljaktigheter och det tilläfventyrs komme att dröja länge nog, innan opinionen i detta ämne inom vårt land blefve stadgad, vore det desto angelägnare att tillse, om icke lagstiftaren i ett eller annat fall, der olägenheterna af de kortvariga frihetsstraffen särskildt skarpt framträdde, skulle kunna på annat sätt vinna

sitt mål. Närmast hade motionären dervid tänkt på de fängelsestraff, som uppkomme genom förvandling enligt allmän strafflag af de i värnpligtslagen stadgade böter. Antalet ynglingar, som på grund af underlåtenhet att i ett eller annat fall ställa sig värnpligtslagens föreskrifter till efter rättelse finge göra kortvariga besök i våra fängelser, vore i sjelfva verket redan nu så stort, att det måste väcka hvarje tänkande mans allvarliga bekymmer, och något tvifvel funnes väl knappast derom, att med den nyligen beslutade utsträckningen af värnpligten detta förhållande ingalunda skulle minskas, utan snarare efter all sannolikhet i ännu högre grad göra sig gällande. Under de fem åren 1887—1891 hade år

1887	507
1888	1,321
1889	1,083
1890	918
1891	864

sålunda tillsammans icke mindre än 4,693 värnpligtige undergått förvandlingsstraff i saknad af tillgång att gälda böter, ådömda efter värnpligtslagen. Det syntes ligga i öppen dag, att detta vore ett svårt missförhållande, som med görligaste första borde afhjelpas. Att så många af landets vapenföra ynglingar finge göra sin första bekantskap med värnpligten genom att sättas i fängelse, kunde icke bidraga till en rätt uppfattning af deras skyldigheter mot fosterlandet. Ett sådant slösande med fängelsestraff för förseelser, hvilka af allmänna opinionen icke erkändes såsom verkliga förbrytelser, måste äfven i hög grad nedsätta fängelsestraffets anseende. Intet tvifvel torde väl heller råda derom, att den tid, som åtginge för dylika böters aftjenande, vore fullkomligt bortkastad både för den straffade och för staten, hvilken dock för dessa straffs utkräfvande årligen finge vidkännas ganska betydande kostnader.

I hvilken rigtning reformen i detta fall borde gå, syntes nuvarande chefen för fångvården riktigt hafva angifvit uti ett af honom redan i februari 1890 till regeringen inlemnadt memorial. I detta yttrades bland annat:

»Att fångvården under de tre till fem dagar, deras vistelse i fängelserna varar, skulle kunna varaktigt påverka deras pligtbegrepp är föga troligt, likasom platsen tydligtvis icke väl lämpar sig för lifvande af deras fosterlandskärlek, men det kan möjligen befaras, att fängelseminnena i andra afseenden göra mera varaktiga likasom i olika rigtningar mindre förmånliga intryck på de ungas sinnen. Derest icke de för ifrågavarande

försummelse å dömda böter kunna aftjenas i särskilda militärrätter, förefaller det mig såsom väl värdt att öfverväga, huru vida icke påföljden för dessa uteblifvanden kunde sättas i utsträckta skyldigheter inom värnpligtsområdet, vare sig genom förlängd tjenstetid eller annorledes, hellre än att allt fortfarande låta, på sätt nu eger rum, fångelserna blifva för en stor del af den värnpligtiga ungdomen ett slags förskolor för dess utbildning till fosterlandets försvar.»

Motionären, som till alla delar instämde i detta uttalande, hade för sin del ansett, att om det å dömda bötesbeloppet finge aftjenas med öfningsdagar vid den afdelning af armén eller flottan, den bötfälde tillhörde, skulle hans moral icke behöfva skadas och på samma gång såväl han själf som staten hafva nytta af den ökade utbildning, som honom härigenom komme till del och det afskräckande i straffet ändock vara fullt tillgodosedt. Någon nämnvärd ökad kostnad för statsverket torde väl näppeligen en dylik anordning förorsaka. Snarare kunde det väl med fog sättas i fråga, om icke alla de kostnader, statsverket nu finge ändamålslost vidkännas för upprätthållande af sakernas nuvarande ordning, vore fullt så dryga som kostnaden för de bötfäldes öfvande under ytterligare några dagar.

Det förslag, herr Palm framlagt till Riksdagens bepröfvande, synes utskottet särdeles behjertansvärdt. Lika med motionären finner utskottet flertalet af de förseelser, hvarför värnpligtslagen stadgar bötesstraff, vara af öfvervägande disciplinär beskaffenhet, för hvilka också, vid bristande tillgång till böternas gäldande, förvandlingsstraffet lämpligast torde böra iklädas formen af ett disciplinstraff. På sätt motionären själf anmärkt, är det emellertid en temligen vansklighetsfull uppgift att bland de straffformer, som i sådant hänseende kunna komma i betraktande, välja den för hvarje fall lämpligaste. Den form, motionären förslagsvis förordat, eller en anordning, enligt hvilken de å dömda böterna finge aftjenas med öfningsdagar vid den afdelning af armén eller flottan, den bötfälde tillhör, kan nog synas beaktansvärd, men ett likartadt genomförande af densamma torde, enligt utskottets förmenande, möta svårigheter af praktisk art, och föranleda rubbningar af den för de olika vapenslagen och fördelningarne inom armén gällande tjenstgöringstid o. d. Utskottet håller väl före, att den för armén gällande disciplinstadga bör kunna lemna god ledning vid

träffandet af det val, förslaget antagande nödvändiggör, men tilltror sig icke att i sådant hänseende göra något bestämdt uttalande och har af sådan anledning ansett sig bäst främja motionens syfte genom att hemställa,

2:o att Riksdagen måtte i skrifvelse anhålla, att Kongl. Maj:t ville taga under öfvervägande, huruvida icke förändrade föreskrifter i fråga om förvandling af böter, ådömda enligt värnpligtslagen, må anses erforderliga och derefter till Riksdagen afgifva det förslag i ämnet, hvartill anledning må förefinnas.

Stockholm den 9 februari 1893.

På lagutskottets vägnar:

A. LILIENBERG.

Reservationer:

emot utskottets hemställan i 1:a punkten:

af herr *Svensson*; samt

emot utskottets hemställan i 2:a punkten:

dels af herrar *Fröberg* och *Claëson*, *dels* ock af herr *J. Anderson*, som yttrat:

»Förbrytelser mot nu gällande värnpligtslag böra visserligen ingalunda lemnas ostraffade, men att, såsom nu är förhållandet, den förmögne af sitt öfverflöd får böta några kronor, under det den fattige för en liknande förseelse beröfvas sin frihet och får inom fängelsets murar afsitta en kanhända i de allra flesta fall ofrivillig förseelse, anser jag vara orättvist mot dem, som äro skyldiga att i farans stund med lif och blod försvara fäderneslandet.

Den motion, som föranledt utskottets utlåtande, afser att värnpliktig, som ådömts böter, må vid bristande tillgång, i stället för fängelse, få för-

sona sitt fel med ökning af den tid, under hvilken den bötfälde skall undergå vapenöfning. Att syftet med motionen går i den rätta riktningen, vill jag ej bestrida, men jag anser att den stannat på mindre än halfva vägen.

Då vi så ofta i riksdagen fått höra, att 90 dagars öfning för bevärningen är det allra minsta, som kan begäras för att bevärningen skall kunna gå i fält, och jag har den uppfattningen, att lika förbrytelser mot värnpligtslagen böra drabbas af lika påföljd, och lagutskottet icke eger att utöfver hvad motionen föranleder till göra några framställningar, har jag inom utskottet yrkat afslag å motionen, under förhoppning att motionären eller någon annan vid nästa riksdag skall framkomma med förslag, att alla förbrytelser af värnpliktig mot nämnda lag skola bestraffas genom ökad antal öfningsdagar, vare sig fortsättning af pågående öfningar eller särskild inställelse under något af de påföljande åren. För statsverket blifva väl kostnaderna i det närmaste enahanda, om de felande skola få en extra inställelse under pågående möten och forslas till öfningsplatsen och der underhållas, eller forslas och underhållas vid fängelser.»

Härjemte har herr *L. O. Larsson* begärt få antecknad, att han icke deltagit i ärendets behandling inom utskottet.
